

Toelichting bij het AWT-briefadvies

Onderzoek naar voeding - voeding aan onderzoek

Versterking van de kennisbasis voor maatschappelijke aspecten van voedingsvraagstukken

1. Inleiding

Met dit briefadvies wil de Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid (AWT) aandacht vragen voor kennisontwikkeling rond de maatschappelijke aspecten van de productie en consumptie van voeding. De AWT bepleit zowel een geïntegreerde benadering van voedselvraagstukken, als de ontwikkeling van sociaal-wetenschappelijke kennis daarover. Een brede en stevige kennisbasis is bijvoorbeeld belangrijk voor een integrale aanpak van epidemieën onder landbouwhuisdieren. Deze moeten bestreden kunnen worden met juridische, economische en bestuurskundige ingrepen, in aanvulling op veterinaire of farmaceutische interventies. De landbouw en voedingsindustrie, twee belangrijke en kennisintensieve pijlers onder de Nederlandse economie, zijn gebaat bij een versterking van sociaal-wetenschappelijke kennis over bijvoorbeeld consumentengedrag of ketenmanagement. Een aanvulling van het in Nederland reeds goed ontwikkelde voedingstechnische onderzoek met strategisch sociaal-wetenschappelijk onderzoek is mede daarom op dit moment gewenst.

De AWT doet in dit briefadvies aanbevelingen om de sociaal-wetenschappelijke kennisbasis te verstevigen en de benutting ervan voor het onderwerp voeding te bevorderen. Deze basis bestaat zowel uit maatschappij-wetenschappen zoals rechten, bestuurs- en bedrijfskunde, economie, culturele antropologie en sociologie, als uit gedragswetenschappen, dat wil zeggen psychologie, voorlichtingskunde of communicatiewetenschappen. Op al deze vakgebieden valt winst te behalen, zowel door uitbreiding van, als door een verbeterde samenwerking in, het bestaande onderzoek. Een andere mogelijkheid tot versterking ziet de AWT in een intensieve wisselwerking tussen kennisinstellingen enerzijds en bedrijven en maatschappelijke organisaties anderzijds.

De AWT richt zich met deze adviserende brief ten eerste op de wetenschappelijke gemeenschap die zich buigt over vraagstukken rond voeding. In tweede instantie wordt het praktijkveld – bedrijven, landbouw- en overheidsorganisaties - aangesproken, als instanties die nadrukkelijker aandacht moeten besteden aan een integrale kennisontwikkeling rond voedingsvraagstukken. Ook de organisaties die onderzoek programmeren, financieren of beoordelen, zijn geaddresserden van dit advies. Tot slot richt de AWT een aantal beleidsaanbevelingen aan de betreffende bewindslieden die verantwoordelijk zijn voor het stimuleren van sociaal-wetenschappelijke kennis ten behoeve van voedingsgerelateerde vraagstukken.

De AWT beperkt zich in dit briefadvies tot de Nederlandse problematiek, natuurlijk binnen het Europese kader van bijvoorbeeld het landbouw- en voedselveiligheidsbeleid. Het wereldvoedselvraagstuk - *food security*, in plaats van *food safety* of *food quality* - komt daarmee buiten het bereik van dit advies te liggen. Niettemin zij gesteld dat het sociaal-wetenschappelijke perspectief ook ten aanzien van mondiale voedseltekorten en distributieproblemen een aanzienlijke bijdrage kan leveren.

De AWT heeft ter voorbereiding van dit advies twee werkdocumenten laten opstellen: ten eerste *Weten en eten*, een essay over de ethische vraagstukken rond voeding, en ten tweede *Licence to develop*, een verslag van een brede interviewronde onder 'kennisontwikkelaars' en '-gebruikers' in dit gebied¹. Vervolgens is naar aanleiding van het laatste document een strategische conferentie georganiseerd met onderzoekers, beleidsmakers van overheidsorganisaties en R&D-managers uit het bedrijfsleven.

2. Aandacht voor de sociaal-wetenschappelijke aspecten van voeding

Een aantal maatschappelijke ontwikkelingen maakt een brede, geïntegreerde aandacht voor voedingsproductie en -consumptie van groot belang. De AWT signaleert hieronder een viertal issues, die een geïntegreerde aanpak van zowel technische als sociaal-wetenschappelijke kennis vergen.

2.a. Crises in landbouw en voedingsindustrie – verminderd vertrouwen

Het recentelijk uitbreken van een aantal grote epidemieën onder landbouwhuisdieren (Vogelpest, BSE, MKZ en Varkenspest), en de maatregelen die de overheid in reactie daarop treft, leiden tot maatschappelijke onrust. Ook andere incidenten in de voedsel-productieketen (dioxine in kippen, glas in babyvoeding) tasten het vertrouwen van het publiek in voedselproducenten en hun toezichhouders aan. Hoewel ons voedsel nog nimmer zo hygiënisch, betrouwbaar en efficiënt is geproduceerd, voelt men zich in toenemende mate ongemakkelijk bij deze incidenten in de voedingsketen, met name bij die in de veehouderij. De crises leiden overigens maar beperkt en vaak tijdelijk tot veranderingen in aankoopgedrag. De discrepantie tussen burgerprotest enerzijds en consumentengedrag anderzijds, doet de vraag naar de precieze duiding van en omgang met dergelijke crises rijzen.

Hoe kunnen industrie en overheid reageren op het verschil tussen uitspraken van burgers en gedrag van consumenten? Hoe moeten zij omgaan met kansen op incidenten en risicopercepties van burgers en consumenten? Wat zijn adequate en gelegitimeerde aangrijpingspunten voor het veranderen van productiesystemen of het herstructureren van de sector? Hoe moeten landbouwbedrijven de afweging maken tussen uiteenlopende economische en ethische overwegingen bij verschillende productiewijzen?

2.b. Verwetenschappelijking en internationalisering – grotere afstand

De genoemde crises staan niet op zichzelf, maar zijn symptomen van ontwikkelingen die 'in de ogen van de samenleving de grenzen van het aanvaardbare en toelaatbare hebben overschreden'². Dat hangt onder meer samen met een steeds technologischer benadering van voedselproductie en, in het verlengde daarvan, het complexer worden van de voedselketen. De verwetenschappelijking van voeding kenmerkt zich ook door genetische modificatie van gewassen, voedingsgenomics en de ontwikkeling van 'neutraceuticals'. Deze ontwikkelingen hebben als gevolg dat de afstand tussen consumenten en producenten steeds groter wordt.

Naast de genoemde ontwikkelingen in de mainstream, groeien tegelijkertijd bewegingen die bijvoorbeeld 'slow-food' of milieu- of diervriendelijke landbouw voorstaan. Dat levert ook vragen op naar de achterliggende drijfveren en motieven van verschillende groepen consumenten.

¹ F.W.A. Brom, *Weten en eten – Een verkenning vanuit de ethiek van kennisvragen opgeroepen door nieuwe ontwikkelingen op voedselgebied*, Utrecht/Centrum voor Bio-ethiek en Gezondheidsrecht, (2002), en Beekman, Dagevos & Van der Weele (LEI), *Licence to develop, Naar een agenda voor maatschap-pijwetenschappelijk voedingsonderzoek*, Den Haag/AWT (2002). Beide werkdocumenten zijn te vinden op de website van de AWT: www.awt.nl.

² Zie het rapport van de commissie Wijffels, *Toekomst voor de veehouderij – agenda voor een herontwerp van de sector*, mei 2001

Daarnaast zijn globalisering van de voedselproductie en de europeanisering van het voedselveiligheidsbeleid aparte issues. Die internationaliseringsprocessen maken de vraagstukken rond sturing en risicomangement in de voedingssector complex. Ketenregie, kwaliteitszorg en veiligheidsbeleid krijgen daardoor steeds sterker een internationale dimensie.

2.c. Economische positie landbouw en voedingsindustrie – standaardisering en pluralisering

De landbouw en de voedingsindustrie zijn traditioneel sterke sectoren in de Nederlandse economie. Om deze sterke positie te behouden, is innovatie in deze sectoren nodig, en dus groei van de kennisintensiteit. Het gaat dan niet alleen om procestechnologische, landbouwkundige of biomedische kennis, maar evenzeer om gedrags- en maatschappijwetenschappelijke inzichten. Alleen de combinatie van deze twee soorten kennis kan de vraag beantwoorden wat een goede, duurzame en winstgevende voedselproductie behelst.

Bijvoorbeeld, de huidige consumentenmarkt wordt gekenmerkt door diversificatie en dus door pluralisering van producten. Moderne productiemethoden echter, kennen een ontwikkeling naar uniformering en standaardisering, onder meer door de introductie van kwaliteitssystemen voor voedselveiligheid. De spanning tussen de pluralisering van de markt en uniformering van de productie, levert een interessante innovatie-uitdaging op voor de Nederlandse voedingsindustrie.

2.d. Voeding en gezondheid – grote verschillen

De innige relatie tussen voeding en gezondheid bestaat niet alleen in de onmiddellijke zin van voedselveiligheid, maar ook op de lange termijn, tussen voedingsgewoonten en levensverwachting. Recente cijfers laten een toename zien van voedingsgerelateerde gezondheidsproblemen. Zo vertoont het aantal Nederlanders met overgewicht een verontrustend stijgende lijn³. Dit overgewicht (obesitas) is niet evenredig verspreid over de bevolking, maar is geconcentreerd in lagere inkomensgroepen. Met obesitas hangt een aantal ernstige gezondheidsproblemen samen en de verwachting dat een groter gedeelte van het leven doorgebracht wordt in ongezonde toestand. Obesitas is overigens niet alleen een gevolg van slechte eetgewoonten, maar ook van gebrek aan beweging.

Kennis over de relatie tussen voeding en gezondheid neemt toe, evenals de kennis over incidentie van voedingsgerelateerde klachten. Expertise over gedragsverandering of de effecten van voorlichting en reclame, blijft daarbij sterk achter. Evenals inzicht in de culturele of religieuze dimensies van voedselconsumptie, of in de achterliggende motieven van consumenten met uiteenlopende levensstijlen.

Tot slot

De bovengenoemde issues rond voedingsproductie en –consumptie vormen op zichzelf gereede aanleiding tot nadere kennisontwikkeling. De kwesties zijn immers acuut, complex en hebben een grote maatschappelijke impact. Daarnaast heeft voeding nog een aantal inherente kenmerken die het een extra gevoelig thema maken. Ten eerste gaat het bij voeding vaak om dieren en om de manier waarop wij met hen omgaan. Daarover bestaan verschillende, vaak conflicterende, morele overtuigingen. Ten tweede gaat het in veel gevallen om milieu, ruimtegebruik en landschap. De landbouw bepaalt immers in hoge mate de kwaliteit van onze leefomgeving, in de als schaars beleefde groene ruimte.

Al met al raakt het onderwerp voeding aan diverse belangrijke maatschappelijke thema's: volksgezondheid en veiligheid, economie en welvaart, milieu en dierenwelzijn, de verhouding tussen burger en overheid en internationale bestuurlijke en politieke verhoudingen. Deze vele facetten vergen een integrale benadering.

³ Zie het rapport van de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg, *Gezondheid en gedrag*, Den Haag/RVZ, December 2002

3. Twee onderwerpen voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek

De vraagstukken rond voedselproductie en –consumptie hebben momenteel vooral een impuls nodig vanuit het sociaal-wetenschappelijke onderzoek. Veel aspecten zijn immers sociologisch, psychologisch, bestuurskundig, politicologisch, economisch, cultureel antropologisch, juridisch, ethisch en communicatie – of voorlichtingskundig van aard. Zonder een versterking van het sociaal-wetenschappelijk onderzoek, en verbinding daarvan met de bèta- en biowetenschappen, worden maatschappelijke problemen rond voeding niet goed opgelost⁴. Evenmin worden dan belangrijke economische kansen benut.

De AWT identificeert in de ‘opdracht’ tot de ontwikkeling van sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar voeding twee clusters van onderwerpen: het gedrag van consumenten en de sturing van productiesystemen. Dit betreft twee brede, veelomvattende clusters van onderwerpen, die niet de pretentie van een onderzoeksprogramma hebben, maar in grote lijnen de huidige lacunes in kennisontwikkeling rond voeding aanduiden.

3.1. Het gedrag van de burger cq consument

Consumptiegedrag is vaak niet consistent met uitingen van publieke verontwaardiging. Oftewel, het burgerprotest tegen ruiming van vogelpest, varkenspest of MKZ heeft nauwelijks gevolgen voor de aankopen van consumenten uit de vleeskoeling in de supermarkt. Daarnaast zijn consumentenvoorkeuren in toenemende mate pluriform, blijkens een uitbreiding zowel van fast food ketens en kant en klaar producten enerzijds, als van biologische winkels en gezondheidsproducten in gewone supermarkten, anderzijds. Het wisselvallige, pluriforme gedrag van burgers cq consumenten ten aanzien van voeding kan niet goed verklaard of voorspeld worden, en dat levert een aantal verschillende kennisvragen op:

- Ten eerste ten aanzien van de rol die wereldbeeld, waarden, normen of politieke opvattingen spelen bij de consumptie van voeding. In hoeverre zijn emoties of vertrouwen daarnaast van belang? Hoe moeten overheden en bedrijven omgaan met de discrepantie tussen opinies van burgers en aankopen van consumenten? Kan er een coherente theorie van de consument cq burger ontwikkeld worden?
- Ook culturele dimensies dragen bij aan de onvoorspelbaarheid van voedingsconsumptie. Wat betekent voedsel voor mensen en hun culturele, etnische, religieuze of misschien zelfs politieke identiteit? In hoeverre wordt daardoor de beleving en waardering van voeding bepaald? Welke rol spelen veranderende gezinspatronen daarbij? Valt de culturele dimensie van voeding in te zetten bij integratieprocessen?
- De relatie tussen gezondheid en gedrag levert weer andere onderzoeksvragen op: Waarom eten mensen ongezond, maar ook, waarom eten zij niet lekker? Hoe is het publiek te verleiden tot gezonder eten? Wat zijn effectieve interventiestrategieën om consumptiepatronen te veranderen? Is preventie van voedingsgerelateerde gezondheidsklachten een legitieme grond voor gedragsbeïnvloeding? Is reclame voor vette of calorierijke voeding nog geoorloofd?
- De relatie tussen kennis en gedrag, ten slotte, is nog niet voldoende verhelderd. Hoe gaan consumenten om met kennis over ingrediënten, productiemethoden en gezondheidsrisico's? Welke rol spelen verschillende soorten kennis bij de aanschaf en het gebruik van voedingsproducten? Welke betekenis hebben normatieve, romantische beelden van de landbouw daarin?

⁴ Zie ook advies ‘Terug op de grond en weer tussen de mensen’ van de Raad voor het Landelijk Gebied, Amersfoort/RLG, Maart 2002 en SER-rapport *Innovatie voor duurzaam voedsel en groen*, Den Haag/SER, juni 2002.

Hier draait het vooral om het achterhalen van de verschillende, onderliggende mechanismen van voedingsconsumptie. Het gaat om de ontwikkeling van strategisch gedragswetenschappelijk onderzoek, dat kan dienen als achtergrond voor meer toegepast marketingonderzoek, bij het ontwerpen van voorlichtingscampagnes, landbouw- en volksgezondheidsbeleid of bij de inrichting van meer consumentgerichte productieketens ⁵.

3.2. Sturing van het productiesysteem

In de onderscheiden voedselketens treden geregeld ongelukken op, met soms grote gevolgen op economisch, sociaal of gezondheidsgebied. Er rijzen daardoor vragen naar de interne en externe sturing van voedselproductiesystemen en naar de verantwoordelijkheid voor voedselveiligheid.

- Voedselveiligheid is primair een zaak van de producenten, maar de overheid heeft daarin een toezichthoudende rol. De interactie tussen beide partijen levert interessante bestuurskundige vragen op, zoals met welk instrumentarium de overheid de voedselveiligheid kan blijven garanderen? Hoe toezicht en handhaving op dit terrein te organiseren? Hoe moeten de verschillende actoren omgaan met de spanning tussen de uiteenlopende consumptiepatronen enerzijds en de standaardisering door kwaliteits- en veiligheidszorg anderzijds?
- Risicomanagement is een belangrijk sturingsprincipe in de voedselproductieketens. Hoe kan men op verantwoorde wijze normen voor risico's vaststellen? Welke ingrepen ter voorkoming of bestrijding van die risico's zijn vervolgens aanvaardbaar? Hoe op een verantwoorde manier de afweging te maken tussen voedselveiligheid, milieubelasting, dierenwelzijn en economische belangen? Hoe zijn burgers legitiem te betrekken bij het maken van die afweging?
- Door globalisering en door voedingstechnologische en landbouwkundige innovaties treden er voortdurend verschuivingen op in de verschillende voedselketens. Dat maakt de controle of beïnvloeding van de actoren in de ketens erg complex. Hoe kunnen keten transparantie en -verantwoordelijkheid in het voedselproductiesysteem versterkt worden, vooral op internationaal niveau?
- Vaak worden de huidige crises geduid in termen van vertrouwensbreuken tussen producent en consument, en tussen overheid en burger. Op welke manieren verwerft een bedrijf het vertrouwen, oftewel een 'licence' van de consument om voedingsproducten te ontwikkelen, produceren of verkopen? Op welke manier kunnen overheden de legitimiteit versterken van bepaald landbouw-, veiligheids- of voedselbeleid?

In dit complex van vraagstukken draait het voornamelijk om bestuurs- en bedrijfskundig, politicologisch en economisch onderzoek naar de interacties tussen de bij de voedselketen betrokken partijen.

4. Conclusies en aanbevelingen

Als antwoord op hierboven genoemde vraagstukken komt de wetenschappelijke gemeenschap nog vaak met partiële oplossingen: aanpassingen van bestaande landbouwmethoden, nieuwe technologieën voor voedselbereiding, *tracking & tracing devices* of met gentechnologische en farmacologische oplossingen. Deze oplossingsrichtingen vormen echter geen sluitende aanpak. De sociaal-wetenschappelijke benadering is een cruciaal onderdeel in het succesvol omgaan met maatschappelijke voedingsvraagstukken en in het innoveren van voedselproducerende systemen.

⁵ Hilsagard & Wolf spreken dan ook van een grote behoefte aan 'Consumer Sciences', in: *Reversed Food Chain – From the Plate to the Farm*, EC-Joint Research Centre IPTS/ Sevilla, september 2002.

In het Nederlandse onderzoekslandschap is voeding wel al een belangrijk onderwerp, maar de sociaal-wetenschappelijke benadering neemt daarin nog een te beperkte plaats in. In de voedingstechnologische, landbouwkundige en biomedische vakgebieden is reeds een sterke en erkende kennisbasis opgebouwd, zowel bij publieke kennisinstellingen als bij private organisaties. Het Nederlandse maatschappij- en gedrags-wetenschappelijk onderzoek op dit terrein heeft echter onvoldoende kritische massa om een integrale aanpak te kunnen ontwikkelen. Het beperkte sociaal-wetenschappelijke onderzoek dat naar voedsel wordt gedaan, is bovendien verspreid over verschillende instituten.

De AWT doet hieronder langs drie lijnen aanbevelingen om de benodigde sociaal-wetenschappelijke kennisbasis te verstevigen. Zij zijn gericht aan verschillende actoren, maar vormen bij elkaar een oproep tot gezamenlijke en integrale actie.

4.a. Organiseer een geïntegreerde vraagstelling

De maatschappelijke partijen die de kennisvragen stellen op dit terrein, zoals overheden (LNV, VWS, EZ) en het bedrijfsleven (Voedingsindustrie, Landbouwsector en Retail), opereren verkokerd. Daardoor stellen zij uiteenlopende, disciplinaire, en vaak korte termijn onderzoeksvragen, in plaats van te komen tot geïntegreerde vraagstellingen die recht doen aan het complexe karakter van voedingsvraagstukken.

Zo worden de recente voedselcrises door afzonderlijke partijen verschillend geïnterpreteerd: als landbouwkundig of gezondheidskundig probleem, als handelspolitieke kwestie, detectietechnologische uitdaging of als justitiële casus. Voedingsgerelateerde gezondheidsproblemen worden evenzeer uiteenlopend geduid: als sociaal-economisch, voorlichtingskundig, voedingstechnologisch, virologisch of genetisch vraagstuk. Door ieder voor zich dezelfde crisis anders te interpreteren, sturen de 'probleemhebbers' de onderzoeksgroepen in diverse, partiële, onderzoeksrichtingen.

Het integrale karakter van voedselvraagstukken vergt echter een geïntegreerde articulatie van kennisvragen. De verschillende 'vragende' partijen dienen elkaar daartoe in een vroeg stadium op te zoeken en gezamenlijk de kernvragen te formuleren. Het gaat hierbij om meerdere departementen en hun uitvoeringsorganisaties, verschillende soorten bedrijven uit de voedselketen, diverse groepen burgers en een aantal Europese partijen.

- De departementen dienen de articulatie van hun kennisvragen richting het veld te coördineren en te integreren. De verantwoordelijkheid voor dat proces moet duidelijk belegd worden bij één organisatie. De interdepartementaal aangestuurde Voedsel- en Waren Autoriteit heeft momenteel al een onderzoek-programmerende taak, op het – beperkte- gebied van voedselveiligheid. De hier bepleite coördinatie en integratie zou daarom bij de VWA belegd kunnen worden, maar vergt dan wel een verbreding van het terrein en de aanpak van de VWA.
- De onderzoeksgemeenschap heeft ook zelf een verantwoordelijkheid voor het tot stand komen van geïntegreerde kennisvragen. Verbreding van de vraagstelling kan zij uitlokken bij andere betrokken partijen, zoals het bedrijfsleven en boeren- en consumentenorganisaties en de gecoördineerde overheidspartijen. De voedingsonderzoekers dienen een structurele dialoog te onderhouden met deze externe partijen, over hoofdlijnen van beleid, strategie en onderzoek. Beleidsinstrumenten gericht op consortiumvorming, zoals BSIK (Besluit subsidies investeringen kennisinfrastructuur) en het Europese Kaderprogramma, kunnen een goede stimulans bieden aan een dialoog en aan publiek-private samenwerking inzake de maatschappelijke aspecten van voeding.

4.b. Organiseer interdisciplinaire samenwerking

Voor het bereiken van de benodigde integraliteit in het onderzoek zijn verbindingen nodig tussen sociaal-wetenschappelijke en voedingstechnische onderzoekers. Een aantal obstakels staat dit soort interdisciplinair onderzoek echter in de weg, zoals de monodisciplinaire indeling in de academische onderzoekswereld, de primair op een discipline gerichte evaluatiesystemen en statusverschillen tussen verschillende soorten onderzoekers. Een voorbeeld van ‘disciplinerende’ effecten is het feit dat sociale wetenschappers meestal erg laat worden betrokken bij voedingsonderzoek, bijvoorbeeld wanneer het product al is ontwikkeld en publieke weerstand voelbaar wordt, er een crisis is uitgebarsten, of het onderzoeksvoorstel al bijna is ingeleverd.

Obstakels voor interdisciplinair onderzoek treft men in het hele academische onderzoeksveld en zijn niet makkelijk te verwijderen of te omzeilen. Niettemin vindt de AWT het van belang dat er specifiek in het voedingsveld een aantal interdisciplinariteit bevorderende maatregelen wordt genomen.

- In de bestaande kennisinstellingen op het gebied van voeding en voedsel, zoals TNO Voeding en het Wageningen Centre for Food Sciences, moet meer ruimte komen voor maatschappij- en gedragswetenschappelijke benaderingen. De instituten dienen sociale wetenschappers in alle fasen van hun onderzoek te betrekken, zeker ook al in de fase van onderzoeksprogrammering. De financierende ministeries en organisaties dienen de kennisinstellingen aan te spreken op de ruimte die zij weten te creëren voor sociaal-wetenschappelijk en voor multidisciplinair onderzoek.
- In de academische verantwoordingsmechanismen moet het belang van multidisciplinaire benaderingen op dit terrein sterker benadrukt worden. Het nieuwe evaluatieprotocol voor onderzoek, waarin onderzoeksgroepen hun eigen referentiekader kunnen aangeven, biedt hiervoor overigens goede aanknopingspunten.
- De universiteiten moeten meer werk maken van multidisciplinariteit in het onderwijs. Een integraal thema als voeding leent zich daar goed voor en de opdeling van het hoger onderwijs in Bachelors- en Mastersopleidingen maakt het ook mogelijk. Een sociaal-wetenschappelijke mastersopleiding voedingsvraagstukken zou in het Nederlandse aanbod niet misstaan.

4.c. Breng verdieping en verbreding aan in het voedingsonderzoek

Naast multidisciplinair onderzoek is er behoefte aan strategisch sociaal-wetenschappelijk onderzoek, dat de brug vormt tussen het fundamentele en toegepaste onderzoek. In het strategisch onderzoek worden disciplinair ontwikkelde concepten en modellen vertaald naar het thema voeding. Daardoor wordt noodzakelijke verdieping aangebracht in het onderzoek naar de complexe achtergronden van consumptiegedrag en van sturingsmechanismen.

De gewenste verdieping vereist naast uitbreiding van bestaand onderzoek, vooral een verbinding tussen het fundamentele academische onderzoek enerzijds, en het meer op beleids- of productontwikkeling gerichte onderzoek anderzijds. Verdieping veronderstelt daarom ook verbreding; samenwerking met bedrijfs- of beleidsonderzoekers uit publieke en private sferen. Verdieping wordt daarnaast bereikt door het overzetten van concepten of theorieën uit andere domeinen –bijvoorbeeld milieuvraagstukken of risicomanagement– naar het terrein van voeding.

- Het sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar voeding heeft een tijdelijke, extra impuls nodig. Een specifiek maatschappij- en gedragswetenschappelijk programma voeding geeft niet alleen die benodigde impuls, maar brengt tevens het bestaande onderzoek onder regie. Het doel is een integrale, multidisciplinaire onderzoeksinspanning naar de maatschappelijke aspecten van voeding. De AWT roept NWO op om, in het kader van haar thematische programmering, een impuls te geven aan sociaal-wetenschappelijk voedingsonderzoek.
- Voor sociale wetenschappers zou het aantrekkelijk moeten worden om onderzoek op het terrein van voeding te bedrijven. Dan gaat het bijvoorbeeld om het verleiden van theoretisch psychologen tot het doen van onderzoek naar voedingsconsumptie of het interesseren van risicosociologen voor MKZ. Een aantal mechanismen is daarvoor geschikt, zoals het aantrekken van buitenlandse toponderzoekers op dit gebied, het instellen van prijzen of het organiseren van uitwisselingsprojecten tussen academie en voedingsindustrie. De kennisinstellingen op het terrein van voeding dienen hun creativiteit in te zetten en financiële ruimte te maken voor dergelijke incentives.

Tot slot

De AWT hoopt met bovenstaande aanbevelingen voeding te hebben gegeven aan de noodzakelijke integratie van onderzoeksinspanningen op het terrein van voedselconsumptie en -productie. De recente uitbraak en moeizame bestrijding van vogelpest met zijn veterinaire, juridische, ethische, sociaal-economische en gezondheidkundige dimensies, demonstreren de complexiteit van het onderwerp van dit briefadvies. Alleen met een integrale benadering kunnen de hier aangestipte vraagstukken worden opgelost.